

ขมิ้นชัน

1. ชื่อสมุนไพร ขมิ้นชัน (KHAMIN CHAN)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Curcuma longa* L. ชื่อวงศ์ Zingiberaceae
3. ชื่ออื่น ขมิ้น (ทั่วไป), ขมิ้นแกง ขมิ้นหยอก ขมิ้นหัว (เชียงใหม่), ขมิ้น หมิ้น (ภาคใต้), common turmeric, tumeric, yellow root
4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี เหง้าหลักรูปไข่หรือรูปไข่แกมรูปรี (บางครั้งเรียกเหง้าหลักว่าหัว) แตกแขนงในแนวระนาบ แต่ละแขนงมักแตกย่อยต่อไปได้อีก 1-2 ครั้ง

เหง้า เป็นแขนงรูปคล้ายทรงกระบอกหรือคล้ายนิ้วมือตรงหรือโค้งเล็กน้อย (บางครั้งเรียกเหง้าแขนงว่าแงง) เนื้อเหง้าสีส้มและมีกลิ่นเฉพาะ

ลำต้น เหนือดินเป็นลำต้นเทียมที่มีกาบใบเรียงซ้อนอัดแน่น สูงได้ถึง 1 เมตร มีใบ 6-10 ใบต่อต้น

ใบ เป็นใบเดี่ยวออกสลับถี่ กาบใบยาว 40-60 เซนติเมตร รูปรีหรือรูปรีแกมรูปขอบขนานกว้าง 10-20 เซนติเมตร ยาว 30-70 เซนติเมตร ปลายแหลมถึงเรียวแหลมโคนใบสอบแคบหรือมนขอบเรียบ

ดอก ช่อดอกแบบช่อเชิงลดดอกที่ปลายต้น หรือระหว่างกาบใบ ก้านช่อดอกโดด ช่อดอกรูปทรงกระบอก มีใบประดับจำนวนมาก รูปรีแกมรูปขอบขนานเรียงเวียนถี่รอบแกนช่อดอก ใบประดับที่อยู่บริเวณโคนช่อดอกสีเขียวอ่อน ขอบโคนใบประดับประกบติดกับใบประดับคล้ายกระเปาะ ใบประดับที่อยู่บริเวณปลายช่อดอกสีขาวแกมสีเขียวอ่อน โคนไม่ประกบติดกันเป็นกระเปาะดอกออกในซอกกระเปาะใบประดับช่อละ 3-5 ดอก ดอกทยอยบาน กลีบเลี้ยงสีขาวใส โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 3 ซี่ กลีบดอกสีขาว โคนติดกันเป็นหลอดยาว ปลายแยกเป็น 3 แฉก เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันคล้ายกลีบดอกมี 3 กลีบ รูปรีแกมรูปขอบขนานสีเหลืองอ่อน กลีบปากรูปไข่กลับสีเหลืองอ่อนมีแถบสีเหลืองกลางกลีบ เกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์มี 1 อัน ก้านสั้นอับเรณูเล็กเรียว มีจอยโอโรบกก้านชูดเกสรเพศเมีย ที่โคนรังไข่มี 3 ช่อง

ผล ผลกลมหรือรี แต่มักไม่ติดผล เมล็ดมีเยื่อหุ้ม

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

เหง้าหลัก (หัว) รูปไข่หรือรูปรีเหง้าแขนง (แง่ง) รูปทรงกระบอกภายนอกสีเหลืองถึงสีน้ำตาลมีวงรอบตามขวาง ผิวมักมีรอยย่นตามยาว มักมีแขนงเป็นปุ่มเล็กสั้น เนื้อในสีเหลืองส้มถึงสีส้ม เป็นมัน

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

ตำรายาสรรพคุณยาไทยว่าขมิ้นชันมีรสเผ็ดร้อน บำรุงธาตุ ปอกโลหิต แก้พิษโลหิต แก้เสมหะ แก้ไข้ทั้งปวง แก้ผดผื่นคัน แก้โรคผิวหนัง และแก้บาดแผล

7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า ขมิ้นชันมีฤทธิ์ลดคอเลสเตอรอลในเลือดลดการบีบตัวของลำไส้ ต้านฮีستามีน ต้านเชื้อแบคทีเรีย ต้านเชื้อรา ยับยั้งการเป็นพิษต่อตับ ต้านมะเร็ง ขับน้ำดี และใช้ภายนอกเพื่อรักษาบาดแผล

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยในคนพบว่า ขมิ้นชันมีฤทธิ์ลดอาการจุกเสียดแน่นท้อง ลดการอักเสบ รักษาอาการท้องเสีย ลดความเครียดออกซิเดชันในผู้ป่วยธาลัสซีเมีย และรักษาสิว

8. สารสำคัญ

ขมิ้นชันมีน้ำมันระเหยง่ายซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยสารกลุ่มมอโนเทอร์พีน (monoterpenes) และเซสควิเทอร์พีน (sesquiterpenes) เช่น เทอร์เมอร์โอน (turmerone), อาร์-เทอร์เมอร์โอน (ar-turmerone), ซิงจิเบอริน (zingiberene), เคอร์โลน (curlone) มีสารสีเหลืองในกลุ่มเคอร์คูมินอยด์ (curcuminoids) เช่น เคอร์คูมิน (curcumin) และเดสมेतอกซิเคอร์คูมิน (desmethoxycurcumin) เป็นต้น

9. แหล่งกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดในประเทศแถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันมีเขตการกระจายพันธุ์ทั่วไปในภูมิภาคที่มีอากาศร้อนหรือร้อนชื้นทั่วโลก แหล่งที่ปลูกขมิ้นชันเป็นการค้าขนาดใหญ่ของโลกคือ อินเดีย มีแหล่งอื่นบ้างแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ดอนน้ำไม่ท่วมขัง
- ภาค ทั่วทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด ทุกจังหวัดของประเทศไทย

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร พันธุ์พืชบ้านทั่วไป

12. การขยายพันธุ์

ด้วยการใช้เหง้า 1 หัว เมื่อถึงฤดูขุดขมิ้นชัน เราจะต้องเก็บหัวพันธุ์โดยการขุดแต่ไม่ต้องล้างน้ำ เก็บใส่ภาชนะโปร่งที่ร่มอากาศถ่ายเท แล้วเอาไว้ปลูกทำพันธุ์ ก่อนปลูกควรชุบน้ำยาฆ่าเชื้อรา และยาฆ่าเพลี้ยเพื่อป้องกันเพลี้ย และอาจจะติดมากับหัวพันธุ์

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก นิยมปลูกในฤดูฝนช่วงเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม
- การเตรียมดิน โดยการไถแปรแปลง หรือยกร่องกว้างประมาณ 1 เมตร มีร่องทางเดิน หรือร่องระบายน้ำ 50 เซนติเมตร ความยาวของแปลง แล้วแต่ละพื้นที่ หว่านปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักบนแปลงคลุกเคล้ากับดินให้ทั่วแปลง
- วิธีการปลูก เมื่อเตรียมแปลงเรียบร้อยแล้วนำหัวพันธุ์ที่เตรียมไว้มาฝังบนแปลงห่างกัน 30 เซนติเมตร ระยะแถว 50 เซนติเมตร ฝังหัวลงไปประมาณ 5 -10 เซนติเมตร แล้วกลบดินคลุมด้วยฟาง หรือหญ้าแห้ง รดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ ประมาณ 1 – 2 เดือน ขมิ้นชันก็จะเริ่มงอกหน่ออ่อนขึ้นมาเป็นต้นใหม่ต่อไป

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การให้ปุ๋ย หลังจากปลูกได้ 3 เดือน ทำการใส่ปุ๋ยและพรวนดิน และใส่ปุ๋ย 13-13-21 ต้นละ 1 ช้อนโต๊ะ พร้อมกับการกำจัดวัชพืช
- การให้น้ำ ควรให้น้ำสม่ำเสมอไม่ให้น้ำขัง หัวจะเน่าได้ หรือปลูกฤดูฝนก็สามารถปล่อยตามธรรมชาติได้
- การกำจัดวัชพืช ควรทำพร้อมกับการพรวนดิน และทำประมาณ 2 – 3 ครั้งของอายุขมิ้นชัน
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู ขมิ้นชันไม่ค่อยมีโรคและแมลงศัตรู เพราะป้องกันโรคเน่าไว้ก่อนปลูกแล้ว

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว ขมิ้นชันจะเริ่มเก็บเกี่ยว ตั้งแต่เดือนธันวาคม – เมษายน
 - วิธีการเก็บเกี่ยว โดยการขุดด้วยแรงงานคน จะขุดช่วงโคนต้นขมิ้น ระวังไม่ให้โคนหัวแล้วจัดขึ้นมา สลัดดินออก เพื่อส่งแปรรูปต่อไป
 - การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้หัวขมิ้นชันมาแล้ว นำมาล้างน้ำให้สะอาด นำมาหั่นให้บาง ๆ และตากแดดที่แห้งประมาณ 4 – 5 วัน ก็จะแห้ง แล้วนำไปอบอีกครั้งจนแห้งสนิท
 - การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้ขมิ้นชันแห้ง บรรจุถุงมัดปากส่งจำหน่ายต่อไป หรือใส่กระสอบโปร่ง ๆ เก็บไว้ในห้องที่มีอากาศถ่ายเทได้ดี
- ### 16. การจำหน่าย
- เหง้าขมิ้นชันสด ราคา กิโลกรัมละ 6-20 บาท
 - เหง้าขมิ้นชันแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 100-150 บาท
 - เหง้าขมิ้นชันผง ราคา กิโลกรัมละ 180-300 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข